

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Fondul personal Emil Hațieganu

CRISANTA PODĂREANU

Emil Hațieganu este un nume cu rezonanță în domeniul luptei pentru unire și supraviețuire a românilor transilvăneni. Hațieganu s-a născut în 1878, a absolvit liceul în 1897, iar Facultatea de drept în 1903, dedicându-se apoi carierei juridice. Judecător, președintele Tribunalului din Cluj, consilier la Curtea de apel din același oraș, a devenit în 1918 președintele Consiliului Național Revoluționar din Ardeal și Banat, calitate în care a organizat Gărzile naționale pînă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, unde a fost delegat. La formarea Consiliului Dirigent a fost însărcinat cu conducerea Departamentului Codificării și justiției și numit președintele Comisiei legislative pentru unificarea legislației Ardealului cu legislația Vechiului Regat. Emil Hațieganu a contribuit la înființarea Universității Române din Cluj, al cărei rector și profesor de procedură civilă a fost. De asemenea, a participat la organizarea bibliotecii acestei universități.

Dintre lucrările sale menționăm: *Curs complet de procedură civilă*, *Curs de drept combial pentru studenți*, studii și referate pentru unificarea procedurii civile, pentru unificarea codului civil, a dreptului combial și pentru îmbunătățirea legislației muncii. Pentru contribuția sa la dezvoltarea științei juridice a fost ales membru de onoare al Academiei Române.

Pe plan politic a fost membru al Partidului Național Țărănesc și președintele organizației județene Cluj. Unul din meritele sale cele mai însemnate este acela de a organiza cooperația țărănească în Transilvania. În acest scop a creat Societatea cooperatistă „Plugarul”, al cărei președinte a fost o vreme.

După cedarea silită a Ardealului de Nord a rămas pe acest teritoriu, fiind ales de români reprezentantul lor pentru susținerea drepturilor și supraviețuirea națiunii române vitregite. În acest scop și-a dat seama că unul din mijloacele cele mai eficace era menținerea limbii și culturii române. Singura publicație periodică din acea vreme în Transilvania de Nord era „Tribuna Ardealului”, înființată și redactată de același Hațieganu. În 1946 a fost ales în guvern ministru secretar de stat.

Fondul personal „Emil Hațieganu” conține 1 metru de documente în limbile română, maghiară și germană: rapoarte, memorii, articole, studii, discursuri, note, scrisori, cereri, delegații, broșuri, declarații, procese-verbale, decrete, ordonanțe, schițe, hărți, cărți de vizită, invitații, telegrame, teze de doctorat, cursuri, adrese, grupate în 227 de unități arhivistice emise între anii 1893 și 1958.

Acestea sînt în majoritatea lor originale și conțin informații foarte interesante despre Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1918, membrii

Marelui Sfat Național Român, organizarea Ardealului după Unire și haosul provocat de lipsa de autoritate, formarea trupelor române separate, protejarea economiei Transilvaniei, acțiunile unor maghiari din Transilvania de zădărnire a Unirii, de instigare și sabotare.

Un grup de documente se referă la Partidul Național Țărănesc al cărui membru era și Emil Hațieganu. Găsim așadar statutul P.N.Ț., documente de la Cercul de studii al partidului, mărturii despre fuzionarea P.N.Ț. cu Partidul Țărănesc dr. Lupu, broșuri de propagandă, tabele cu membrii P.N.Ț., acuzațiile aduse guvernării liberale, sondarea opiniei publice și dovedirea corupției administrației liberale, cheltuielile făcute cu alegerile, convorbiri telefonice din timpul alegerilor în circumscripția Cojocna, analiza alegerilor, acuzarea lui Iuliu Maniu de trădare, conflictele violente dintre membri ai Partidului Național Țărănesc și cei ai Ligii Apărării Naționale Creștine. În acest grup intră și un manifest antisemit al susmenționatei ligi.

La fel de importante sînt actele privind problemele ivite în Transilvania de Nord cedată. Menționăm dintre ele: propunerile Comunității Naționale Românești prezentate guvernului regal maghiar după pronunțarea arbitrajului din 30 august 1940, memoriul lui Sabin Manuilă asupra tratamentului ce trebuie asigurat românilor din Ungaria, propunerile lui Emil Hațieganu pentru alegerea fruntașilor români din Transilvania de Nord, documente despre procese intentate abuziv unor români, declarațiile unor funcționari români destituiți, atrocități, răspunsul primului ministru maghiar la reclamațiile guvernului român privind tratamentul aplicat românilor din teritoriul cedat, problema trecerii din România în Transilvania de Nord și invers, reclamațiile Comunității Maghiare din România cu privire la locuințe, proprietăți, percheziții, domiciliu forțat, neacordarea de vize ș.a.

Documentele de după 1944 aduc informații inaccesibile pînă acum. Iată de exemplu reclamația sătenilor din Cosmești-Vaslui, care au dat griu armatei sovietice și nu au primit bani în schimbul lui, declarația lui Iuliu Maniu asupra Tratatului de pace din 1946, date despre refugiații din Bucovina de Nord în România, deportați de sovietici în U.R.S.S., observațiile partidelor istorice la proiecte de legi elaborate în 1945—1946, între care cel al Legii electorale, memoriul în care Partidul Național Țărănesc i se plînge lui Stalin că guvernul român nu respectă hotărîrile de la Moscova și nu acordă drepturi și libertăți cetățenești, cererile aceluiași partid de ridicarea cenzurii instituite asupra unor periodice ale sale, note cu privire la ciocniri violente între membrii Partidului Național Țărănesc și cei ai Partidului Comunist Român, la întrunirile electorale, memorii elaborate în comun de Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal asupra abuzurilor comise împotriva lor, plîngerile unor funcționari destituiți de comuniști, memoriul unor mineri din Valea Jiului în care se spune, printre altele: „După 23 august 1944 s-a abătut asupra muncitorilor români din această regiune o prigoană pe care nu au avut-o nici sub regimul de dictatură legionară și antonesciană. Toți muncitorii erau ademeniți și pînă la urmă siliți să se înscrie în partidul comunist. Muncitorimea română care spera că după 23 august 1944 să vie și pentru ei o adevărată libertate și democrație, pentru a se sindicaliza și a-și duce lupta pentru revendicări profesionale și politice în ideile adevărate ale democrației, s-au (sic) trezit că o altă clică de dictatură caută să-i supună și să le dicteze opinii nedemocratice care le lezează atît libertățile lor cît și interesele profesionale. La

Cluj 17 Iunie 1936.

1

Mama Doga & bunica Mama Doga!

Am scris cu telegramul, ca de 3 zile
 nu s-a mai primit de tine. Poate pentru
 mesaj presat, ca la a. lungi, dar
 sa vezi, care jurnalele telegrafice,
 scriu - sunt castron de recitatie
 etc. Azi a trecut, a seft de
 noua. La las vreau lui facut,
 ca doua vine speranta si nu o
 abuzat la German, cu presa si
 jurnale Valutare - de-a vobis au la
 Valde Tine. Decembrie 4, azi, cu
 sa nu pota ca, cu sa nu fustat

opunerea justificată a muncitorimii de a se încadra în ideile și lozincile comuniste, o teroare nemaipomenită s-a abătut asupra muncitorilor români”¹.

Fondul „Emil Hațieganu” cuprinde de asemenea hărți ale Basarabiei, un istoric al Basarabiei între 1812 și 1940, lucrarea *Situația economică și financiară a Ungariei în 1943*, cereri de acordarea unor ajutoare materiale, de eliberări din închisoare, obțineri de locuri de muncă, scutiri de mobilizare, documente despre nivelul de trai dinainte de 1944, creșterea prețurilor și a impozitelor, acte de la procese în care Emil Hațieganu era avocat, statutele și situația unor Bănci ca Banca agrară din Cluj, ale unor societăți ca Societatea de binefacere „Caritatea” din Cluj, Societatea cooperatistă pentru exploatarea pădurilor din județul Năsăud, Societatea națională de gaz metan, documente despre cooperativele transilvănene, situația financiară a Căilor Ferate Române, nemulțumirile și incidentele de după reforma agrară din 1921, utilizarea serviciilor sanitare ale porturilor, construirea bisericii ortodoxe din Huedin, organizarea Sindicatului funcționarilor din Ministerul de Finanțe, personalul și cheltuielile ziarelor „Patria” și „Tribuna Ardealului”. Nu puține sînt scrisorile primite de Emil Hațieganu de la diverse persoane și personalități, între care Onisifor Ghibu și Stelian Popescu.

În concluzie, fondul personal „Emil Hațieganu” conține informații variate și foarte importante care confirmă sau întregesc rezutatele cercetărilor istorice de pînă acum.

¹ Arh. St. Buc., fond Emil Hațieganu, dosar 169, f. 4–5.